

навчання. Наказ МОН 25.04.2013 № 466 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>

15. Тишевська-Шапошник О.В. Інформаційне середовище як чинник формування комунікативних стра-

тегій розвитку туристичної діяльності / О.В. Тишевська-Шапошник // Вісник Харківської державної академії культури. – 2012. – Вип. 37. – С. 216-224 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_37_24

УДК 378.091.279.7

СУТНІСТЬ КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ: СУЧАСНИЙ АСПЕКТ

Панченко В.В., викладач
кафедри іноземної філології
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

У статті порушено проблему тлумачення терміну «контроль навчальної діяльності студентів» у сучасній педагогічній науці. Виявлено, що більшість науковців розглядають контроль з точки зору інформаційно-констатувального, діяльнісно-навчального або рефлексивного підходів. На основі узагальнення педагогічних джерел визначено, що контроль є одним із дієвих засобів активізації роботи як студентів, так і викладачів.

Ключові слова: дидактика, контроль, навчальна діяльність, студент, підхід, оцінка.

В статтю затронута тема тлумачення терміна «контроль учебной деятельности студентов» в современной педагогической науке. Обнаружено, что большинство ученых рассматривают контроль с точки зрения информационно-констатируемого, деятельностно-учебного или рефлексивного подходов. На основе обобщения педагогических источников определено, что контроль является одним из действенных средств активизации работы как студентов, так и преподавателей.

Ключевые слова: дидактика, контроль, учебная деятельность, студент, подход, оценка.

Panchenko V.V. THE ESSENCE OF STUDENTS' TRAINING ACTIVITIES CONTROL: MODERN ASPECT

The article concerns the problem of the definition of the term «students' training activities control» in modern pedagogy. It is found out that the majority of scholars treat control from the point of view of the information-stating, active educational or reflexive approach. On the basis of pedagogical sources generalization it is defined that control acts as one of the effective means to activate both students' and teachers' work.

Key words: didactics, control, training activities, student, approach, assessment.

Постановка проблеми. Контроль засвоєння навчальної інформації – одна з найважливіших дидактичних проблем, оскільки без науково обґрунтованого, ретельно спланованого, організованого контролю за процесом і результатом навчальної діяльності неможливе педагогічне керівництво та управління формуванням особистості. Разом із констатацією й оцінкою якості, контроль забезпечує цілеспрямовану реалізацію навчально-виховної функції, тобто в процесі реалізації контролю студенти продовжують навчатися, виховуватися і розвиватися.

Проблема організації контролю підготовки спеціалістів у вищому навчальному закладі (далі – ВНЗ), його оптимізація, вдосконалення різних його аспектів з метою підвищення ефективності не тільки процесу перевірки знань, умінь, навичок, але й ефективності функціонування всієї системи

вищої освіти – одна з найактуальніших дидактичних проблем. Зміни, які відбуваються в суспільстві, суттєво впливають на навчально-виховний процес у вищій школі. Перебудова вищої школи сприяє переходу до підготовки висококваліфікованих фахівців нової генерації, спеціалістів, які володіють фундаментальними знаннями, використовують їх на практиці, вміють самостійно одержувати нові знання. Забезпечити це допомагають нові технології навчання і контролю.

У сучасних умовах одним із важливих засобів підвищення ефективності навчального процесу у ВНЗ є аналіз існуючої системи контролю навчальної діяльності студентів з метою виявлення шляхів її вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість проблеми контролю

навчальних досягнень обумовлює широту та інтенсивність її дослідження в педагогічній науці. Теоретичні основи педагогічного контролю у вищому навчальному закладі розглянуто в працях С.І. Архангельського, Ю.К. Бабанського, В.П. Беспалька, М.Н. Скаткіна, Н.Ф. Тализіної, І.І. Тихонова. Можливості контролю для виховання особистості, її розвитку, формування пізнавальної активності вивчали Ш.А. Амонашвілі, В.І. Лозова, В.О. Сухомлинський та ін.; психологічним засадам організації контролю присвячені дослідження Б.Г. Ананьєва, Л.С. Виготської, О.М. Леонтьєва; В.М. Кадневський, О.Д. Пташний, І.П. Репко та ін. розглядали історію контролю навчальних досягнень у вітчизняній системі освіти; перевірка навчальних досягнень за допомогою тестів привертала увагу В.С. Аванесова, І.Є. Булах, О.П. Петрашук; окремі види і функції контролю висвітлені в працях В.М. Бочарнікової, М.Р. Кудяєва та ін. Однак, незважаючи на численні наукові пошуки, проблема педагогічного контролю навчальної діяльності студентів, на наш погляд, вирішена не повністю, не розкриті суттєві характеристики контролю, дослідники не мають єдиної точки зору щодо визначення терміну «контроль навчальної діяльності студентів».

Постановка завдання. Завданням дослідження є аналіз та систематизація сучасних підходів до трактування поняття «контроль навчальної діяльності студентів».

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній дидактиці контроль можна розглядати з точки зору інформаційно-констатувального підходу, який передбачає розуміння контролю як отримання інформації про результати навчання; суть контрольних процедур полягає у перевірці знань. Так, С.М. Вишнякова подає наступне визначення: «контроль – <...> складова частина управління об'єктами і процесами, що полягає у спостереженні за об'єктами з метою перевірки відповідності об'єкта спостереження бажаному і необхідному стану, передбаченому законами, інструкціями, положеннями, іншими нормативними актами, а також програмами, планами тощо» [4, с. 137]. В.С. Аванесов вважає, що під педагогічним контролем слід розуміти систему перевірки результатів навчання і виховання [1, с. 25]. У роботі Л.П. Одерій контроль визначається як важливий компонент системи навчального процесу, що провадиться у різних формах для визначення рівня знань, навичок та вмінь, отриманих студентами в процесі навчання [7, с. 29]. Деякі автори, аналізуючи перевірку й оцінку знань, вмінь і навичок, акцентують увагу на

якісно-кількісній характеристиці результатів навчання на завершальному етапі освіти. Так, в «Основах вузовської педагогіки» за редакцією Н.В. Кузьміної вказується, що в процесі перевірки засвоєння оцінюється ступінь сформованості знань, вмінь і навичок згідно до мети і завдань навчання окремого предмета [6, с. 159], однак не розкривається педагогічна сутність цього поняття. Цієї позиції дотримується Т.О. Ільїна, І.Ф. Харламов та інші вчені.

Однак у сучасній дидактиці навчальна діяльність розглядається, перш за все, як активна взаємодія викладача і студентів, отже, контроль, на нашу думку, можна трактувати не лише як процес отримання інформації, але й як засіб її використання з метою підвищення ефективності навчального процесу шляхом виявлення якісних і кількісних показників успішності студентів і відповідної корекції процесу викладання.

Діагностико-навчальний підхід трактує контроль не лише як отримання інформації, але і як аналіз на її основі навчального процесу, внесення відповідних коректив і надання методичної допомоги викладачам і студентам.

С.І. Архангельський звертає увагу на те, що контроль є більш широким поняттям, ніж перевірка та оцінка знань, вмінь і навичок студентів, тобто вони співвідносяться як загальне та часткове. Він відзначав, що система навчального процесу вимагає наявності в ній різних засобів зворотного зв'язку. Учений стверджував, що на основі актів контролю й оцінки знань кожен викладач і педагогічний колектив не тільки отримують інформацію про стан успішності студентів, але й набувають можливості своєчасно реагувати на неуспішність студентів, спрямовувати їхню роботу у повній відповідності до заданих вимог [2, с. 305-306].

Ю.К. Бабанський виділяє в структурі процесу поточний контроль і самоконтроль за засвоєнням знань, вмінь і навичок. На його думку, саме контроль дозволяє своєчасно виявити слабкі місця в процесі навчання, оперативно вжити нові засоби, поєднати форми і методи навчання та самостійної роботи, урізноманітнити прийоми стимулювання навчання, які дозволять більш ефективно реалізовувати поставлені дидактичні завдання [3, с. 56]. Є.І. Перовський ототожнював такі поняття, як «контроль» та «перевірка» [11, с. 52]. Пізніше М.О. Сорокін підтвердив цю точку зору. Він писав, що в загальноприйнятому розумінні контроль означає перевірку, систематичне урахування, а також спостереження з метою перевірки [15, с. 25]; такої самої

позиції дотримується і П.І. Підкасистий, розглядаючи контроль і перевірку як синоніми. Він визначає контроль як обов'язковий компонент процесу навчання – перевірку результатів освіти, підкреслюючи його яскраво виражену діагностичну спрямованість [10, с. 329]. М.М. Левіна трактує контроль як спосіб, який фіксує стан всієї системи педагогічного процесу, тобто контроль, торкаючись усіх боків процесу навчання, своєчасно виявляє труднощі, з якими зустрічаються студенти, забезпечує не тільки його корекцію, а й оцінку результатів навчальної діяльності студентів [8, с. 139].

Ряд авторів відносять перевірку та контроль до інформаційної стадії управління навчальним процесом. Так, В.О. Якунін стверджує, що контроль є механізмом виявлення та оцінки результатів виконаної дії. Його основне призначення полягає в забезпеченні зворотного зв'язку, який повідомляє про відповідність фактичних результатів функціонування системи її кінцевій меті [18, с. 254]. На діагностико-навчальний характер контролю вказує і В.О. Сластьонін: контролюючі процедури, які покликані забезпечити зворотний зв'язок, а також надати інформацію, на основі якої викладач може внести необхідні зміни до навчального процесу [9, с. 321]. Д.В. Чернилевський і О.К. Філатов також розглядають контроль результатів навчальної діяльності через призму діагностичної якості знань і умінь студентів та рейтингову систему контролю за засвоєнням навчального матеріалу [17, с. 124 – 128].

Отже, діагностико-навчальний підхід до визначення контролю відображає реалізацію не тільки контролюючої та оціночної, а й діагностичної, виховної, розвиваючої, управлінської функцій контролю. Така інтерпретація феномену контролю свідчить про більш повне його розуміння і сприяє встановленню прямого і зворотного зв'язку між викладачем і студентом.

Ураховуючи той факт, що освітній процес на сучасному етапі націлений не лише на озброєння студентів знаннями, уміннями, професійними компетенціями і досвідом практичної діяльності, а й на формування особистісної готовності до інтелектуально-творчої і самоосвітньої діяльності протягом життя, О.А. Чаркіна у своїй дисертаційній роботі [16] виділяє також рефлексивний підхід до розуміння, представниками якого можна вважати С.Н. Савельєву, П.І. Третякова, С.В. Фролову, Л.М. Русакову, Ю.В. Головач, Л.М. Романишину. У основу даного підходу покладено розвиток практики

самоменеджменту й самоуправління, гуманізація контролю. Контроль розглядається як цілеспрямована суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладача і студента, в процесі якої здійснюється як педагогічне керівництво, так і самоорганізація навчально-пізнавальної діяльності й особистісне становлення якостей діяльності студента в ході реалізації різних видів і форм навчальних завдань із самоконтролем [14, с. 9].

Л.М. Русакова зазначає, що контроль у педагогічному процесі у ВНЗ потрібно розглядати як засіб педагогічного керівництва навчально-пізнавальною діяльністю студентів, при якому здійснюється регулярне поетапне оцінювання й корекція підготовки спеціаліста як щодо засвоєння знань, умінь і навичок, так і виховання студентів [13, с. 7].

У роботі Ю.В. Головач контроль розглядається як діяльність, зміст якої реалізується через систему способів та форм впливу викладача на студента з метою виявлення рівня навченості на певному етапі процесу навчання. При цьому оцінка знань подається як систематична робота, спрямована на накопичення інформації, корекцію та популяризацію знань про студента [5, с. 8].

Як зазначає Л.М. Романишина, контроль – це діяльність, спрямована на виявлення рівнів навченості з метою приведення одержаних результатів до професійного рівня. Рівні навченості – це етапи послідовного підвищення якості фахової підготовки у процесі вивчення дисциплін. Крім того, контроль знань сприяє розвитку психічних процесів особистості: пам'яті, мислення, пізнавальної активності, мови, мовленнєвого спілкування, навичок систематичної самостійної праці [12].

Отже, в рамках даного підходу контроль розглядається як взаємодія учасників освітнього процесу, орієнтована на встановлення відповідності всієї системи навчально-виховної роботи Державним стандартам вищої освіти і на вдосконалення педагогічної діяльності.

Отже, аналіз визначень контролю в педагогічній літературі свідчить, що його сутність настільки складна, що жодне з наявних його визначень не можна віднести до розряду неадекватних або помилкових, оскільки в кожному з них відображена певна його сторона, важлива грань, без якої він втратив би свою багатогранність.

Узагальнюючи різні означення контролю, у нашому дослідженні ми розуміємо під контролем важливу складову процесу навчання, спрямовану на виявлення рівня знань, умінь і навичок студентів та усунення

неузгодженості між нормативно встановленими вимогами до навчальних досягнень та їх реальним рівнем; інструмент зворотного зв'язку спільної діяльності викладача й студентів у межах навчального процесу.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз педагогічної літератури дозволив систематизувати погляди вчених на проблему визначення терміну «контроль навчальної діяльності студентів» та визначити, що контроль розглядають з позицій трьох основних підходів: інформаційно-констатувального, діагностико-навчального та рефлексивного. Незважаючи на певні розбіжності в трактуванні цього поняття та його суттєвих аспектів, більшість дослідників погоджуються з тим, що контроль може бути представлений як один із дієвих засобів активізації роботи і студента і викладача. Він допомагає студентові обирати стратегію навчання з урахуванням власних потреб, можливостей і навичок саморегуляції. Викладач при цьому отримує можливість на основі аналізу отриманої інформації вибудовувати академічний процес як сукупність форм і методів навчання з метою досягнення поставлених цілей, надання дієвої й оперативної навчально-методичної допомоги студентам у процесі навчання.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на уточнення принципів, завдань, функцій та об'єктів контролю за галузями знань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аванесов В.С. Основы научной организации педагогического контроля в высшей школе / В.С. Аванесов. – М. : Исслед. центр, 1989. – 192 с.
2. Архангельский С.И. Лекции по теории обучения в высшей школе / С.И. Архангельский. – М. : Высшая школа, 1974. – 384 с.
3. Бабанский Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований / Ю.К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1982. – 192 с.
4. Вишнякова С.М. Профессиональное образование : [словарь] / С.М. Вишнякова. – М. : Новь, 1999. – 535 с.
5. Головач Ю.В. Контроль рівня сформованості професійно-фонетичної компетенції студентів першого курсу мовного педагогічного вузу : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Ю.В. Головач. – Київ, 1997. – 25 с.
6. Кузьмина Н.В. Основы вузовской педагогики / Н.В. Кузьмина. – Санкт-Петербург : СПбГУ, 1988. – 217 с.
7. Одерий Л.П. Основы системы контроля качества обучения / Л.П. Одерий. – Київ : ІСДО, 1995. – 131 с.
8. Левина М.М. Технология профессионального педагогического образования: [учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений] / М.М. Левина. – М. : Академия, 2001. – 272 с.
9. Педагогика : [учеб. пособие для студ. пед. учеб. заведений] / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – Изд. 3-е. – М. : Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
10. Педагогика : [учеб. пособие для студентов вузов и пед. колледжей] / Под ред. П.И. Пидкасистого. – М. : Педагогическое общество России, 1998. – 640 с.
11. Перовский Е.И. Проверка знаний учащихся в средней школе / Е.И. Перовский. – М. : Академия наук, 1960. – 511 с.
12. Романишина Л.М. Система поэтапного контроля навчальної діяльності студентів педагогічних університетів за модульно-рейтинговою технологією навчання з дисциплін природничого циклу : дис. ... док. пед. наук : спец. 13.00.04 / Людмила Михайлівна Романишина. – Київ, 1998. – 329 с.
13. Русакова Л.М. Пути повышения эффективности контроля учебно-познавательной деятельности студентов : автореф. дис. ... на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Л.М. Русакова. – К., 1989. – 16 с.
14. Савельева С.Н. Организация контроля и коррекции учебно-познавательной деятельности обучающихся в инженерно-технических вузах : автореф. дис. ... на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.09 / С.Н. Савельева. – Брянск, 1999. – 20 с.
15. Сорокин Н.А. Дипломные работы в педагогических вузах: [учебное пособие для студентов] / Н.А. Сорокин. – М. : Просвещение, 1986. – 128 с.
16. Чаркіна О.А. Педагогічне тестування як засіб контролю за навчальним процесом у педагогічних університетах : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.09 / Олена Анатоліївна Чаркіна. – Кривий Ріг, 2009. – 265 с.
17. Чернилевский Д.В. Технологии обучения в высшей школе / Д.В. Чернилевский, О.К. Филатов. – М. : Экспедитор, 1996. – 288 с.
18. Якунин В.А. Педагогическая психология : [учеб. пособие] / В.А. Якунин. – 2-е изд. – Санкт-Петербург : Изд-во В.А. Михайлова, 2000. – 349 с.